

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м. _____
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Основні пріоритети у формуванні видаткової частини бюджету

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність 072 – фінанси, банківська справа та страхування

Керівник роботи:

_____

(підпис)

Жукова Т.А.

(ініціали, прізвище)

Студент:

_____

(підпис)

Хижняк І.С.

(ініціали, прізвище)

Група:

Фз-61с

Суми
2020

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ.....	4
ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ.....	7
1.1 Сутність видатків бюджету.....	7
1.2 Бюджетна класифікація видатків.....	10
1.3 Розподіл напрямків бюджетних видатків за видами повноважень.....	11
2 АНАЛІЗ ВИДАТКІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	13
2.1 Загальна характеристика видатків Державного та Зведеного бюджетів України.....	13
2.2 Аналіз структури державних видатків.....	15
2.3 Аналіз основних статей бюджетних видатків.....	20
3 ОПТИМІЗАЦІЯ НАПРЯМКІВ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ.....	27
ВИСНОВКИ.....	34
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	36

РЕФЕРАТ

Дипломна робота бакалавра 40 стор., 10 рис., 5 табл., 38 джерела літератури.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні теоретичних засад та практичних аспектів формування видатків місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є зведений бюджет України, а предмет дипломної роботи - бюджетна фінансова діяльність.

Методи дослідження: аналітичний метод, абстрактно-логічний, порівняльний, структурний, метод коефіцієнтів,

У першому розділі розкриваються теоретичні та аспекти формування бюджетних витрат, їх класифікація за різними ознаками.

Другий розділ присвячений аналізу витрат Зведеного, Державного і місцевих бюджетів, визначенню пріоритетів держави у фінансуванні видатків.

У третьому розділі пропонуються шляхи покращання ефективності використання бюджетних видатків.

БЮДЖЕТ, ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ, ЗВЕДЕНИЙ БЮДЖЕТ, ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ

ВСТУП

Актуальність теми. Останні кілька років були для місцевих бюджетів можна сказати знаковими. Місцеві бюджети підвищили своє значення в економіці держави і за обсягом фінансових ресурсів, що знаходяться у їх розпорядженні, і за можливістю впливу на соціально-економічні процеси у своїх регіонах.

Фактично біло проведено процес бюджетної децентралізації. А проведення реформи уже самої децентралізації шляхом добровільного об'єднання громад призвело до ситуації, коли не лише обласний бюджет став мати прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, а й таку можливість отримали бюджети міст обласного підпорядкування, районів, а також об'єднаних територіальних громад.

Тому бюджетна політика на місцях своєю метою бачить фінансову забезпеченість місцевих бюджетів та оптимізацію використання отриманих коштів. Такі цілі можна досягти лише шляхом збільшення ефективності видатків місцевих бюджетів.

Все сказане доводить актуальність теми дипломної роботи бакалавра.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні теоретичних засад та практичних аспектів формування видатків місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є зведений бюджет України, а предмет дипломної роботи - бюджетна фінансова діяльність.

Методи дослідження: аналітичний метод, абстрактно-логічний., порівняльний, структурний, метод коефіцієнтів,

Завдання дипломної роботи :

- 1) дати характеристику видатків взагалі і видатків місцевих бюджетів зокрема;
- 2) проаналізувати основні напрямки витрачання коштів місцевих бюджетів;
- 3) здійснити аналіз видатків Зведеного бюджету України;

4) запропонувати шляхи покращання використання бюджетних коштів у місті.

Структура роботи. У першому розділі розкриваються теоретичні та аспекти формування бюджетних витрат, їх класифікація за різними ознаками.

Другий розділ присвячений аналізу витрат Зведеного, Державного і місцевих бюджетів, визначенню пріоритетів держави у фінансування видатків.

У третьому розділі пропонуються шляхи покращання ефективності використання бюджетних видатків.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі, нормативні акти з питань формування видаткової частини місцевих бюджетів, місцевого самоврядування, праці вітчизняних і зарубіжних економістів і фінансистів з цих питань, дані економічної та фінансової звітності місцевого бюджету.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

1.1 Сутність видатків бюджету, їх класифікація

Законодавчі та нормативні питання державних та місцевих видатків регулюються положеннями Бюджетного кодексу України та підзаконними актами. Теоретичні та практичні аспекти бюджетних видатків досліджували у своїх роботах провідні науковці-економісти такі, як: Н.І.Богомолова [3], В.Г. Боронос [4, 8], В.М. Федосов [6], С.І. Юрій [6], Т.О.Ілляшенко [4, 8, 15, 16, 17], І.Г.Благуно [10], Н.В.Котенко [15, 17], М.І. Карлін [19] та інші.

Внесок вітчизняних науковців в обґрунтування теоретичних і практичних аспектів проведення видатків місцевих бюджетів є беззаперечним. Але у зв'язку із поширенням децентралізації, питання ефективного та цільового використання коштів місцевих бюджетів потребують додаткового вивчення.

За Бюджетним кодексом України [9] «видатки бюджету - кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів» тощо.

Матеріальною основою видатків будь-якого бюджету є грошові кошти, які надаються урядом, місцевими органами влади на фінансування соціальної сфери, економічної діяльності і соціальних потреб населення, інші потреби.

Окремий вид видатків бюджету має свою кількісну й якісну характеристики.

Кількісний вимір – це розмір виділених бюджетних коштів. А якісний вимір віддзеркалює суспільне призначення або економічну природу виду видатків певного бюджету [5].

Видатки бюджету є відображенням фінансової політики у різних сферах діяльності або держави (державні видатки), або місцевих органів

власди (місцеві видатки). Тому перелік статей витрат, їх склад, структура постійно змінюються у відповідності до економічної ситуації, що склалася.

Для покращання управління розподілом і використанням бюджетних видатків їх систематизують і групують за певними ознаками в залежності від організаційного, галузевого або іншого спрямування, від рівня державного управління [7].

Вітчизняні науковці пропонують таку класифікацію бюджетних видатків (рис. 1.1.) [16].

На рисунку видно, що видатки за роллю у відтворенні виробництва поділяються на поточні і капітальні. Поточні спрямовуються на забезпечення діяльності підприємств та установ виробничої і соціальної інфраструктури, утримання органів управління та ін. Сюди відносяться видатки на фінансування мережі установ, органів та підприємств, що функціонують на початок бюджетного року, крім того ще і на фінансування соціального захисту населення та інших заходів, що не включаються у видатки розвитку.

Капітальні видатки характеризують фінансування розвитку країни або регіону, вони ще можуть називатися видатки розвитку, бо формують «бюджет розвитку». За ЗУ «Про місцеве самоврядування» [14] «бюджет розвитку - доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази». Такі видатки спрямовуються на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, у тому числі капітальні вкладення виробничого і невиробничого призначення, фінансування перебудови економіки, трансферти, пов'язані з розширенням відтворенням.

Розподіл видатків в залежності від суспільного призначення відображує фінансування основних функцій держави: економічної, соціальної, оборонної та управлінської [17].

У галузевій класифікації бюджетних видатків можна також проводити подальше їх групування у відповідності до цільових державних програм.

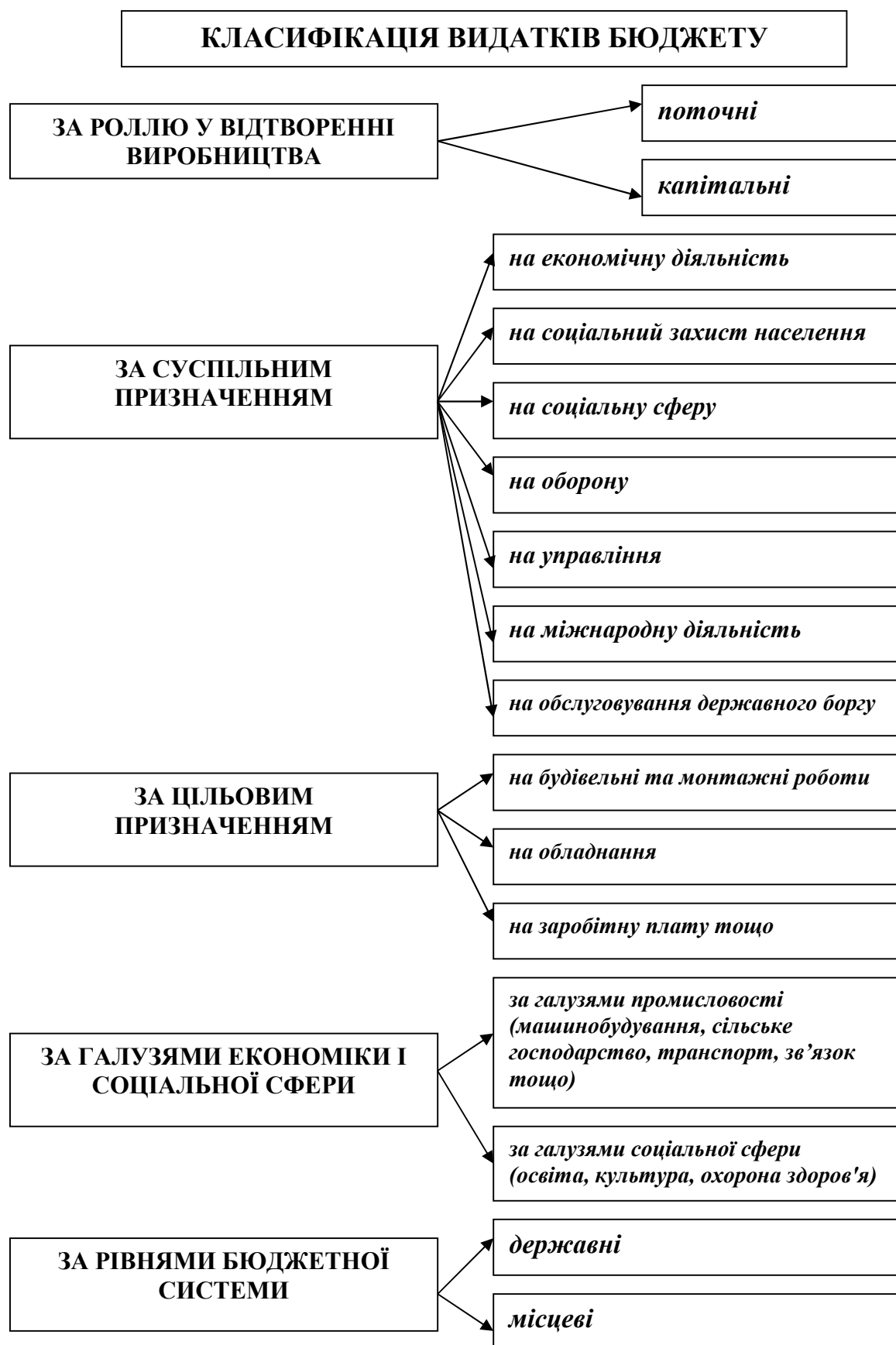

Рисунок 1.1 – Класифікація видатків бюджету [16]

Таке групування показує конкретних отримувачів бюджетних коштів, що несуть відповідальність за ефективне цільове використання останніх.

При поділі видатків за рівнями бюджетної системи потрібно враховувати, що кошти державного бюджету витрачаються на цілі, визначені Законом про Державний бюджет України, а кошти місцевих бюджетів — на цілі і в межах повноважень, затверджених місцевими радами [12].

Іноді до класифікації видатків включають класифікацію за формами бюджетного фінансування: проектне фінансування (фінансуються певні інвестиційні проекти); бюджетні кредити (кредити з бюджету підприємствам на зворотній основі); кошторисне фінансування (надання бюджетних асигнувань на підставі кошторису); бюджетні трансферти (державні субсидії, дотації тощо) [23].

1.2 Бюджетна класифікація видатків

Крім наукової класифікації видатків у Бюджетному кодексі [9] та Наказі Міністерства фінансів «Про бюджетну класифікацію» передбачена законодавчо затверджена класифікація видатків бюджету. Бюджетний кодекс України дає таке визначення: «бюджетна класифікація - єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів» [27].

За бюджетною класифікацією видатки бюджету класифікуються таким чином [27, 25]:

- за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків бюджету). Програмну класифікацію застосовують при використанні програмно-цільового методу у бюджетному плануванні;

- за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація). Саме в ній міститься перелік головних розпорядників

бюджетних коштів (наприклад, Апарат Верховної Ради України, Конституційний Суд України, Міністерство внутрішніх справ тощо). Головні розпорядники визначають розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів;

– за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету (функціональна класифікація). Вона містить розділи, де систематизуються видатки, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; а також підрозділи, де конкретизуються розділи видатків. Наприклад, розділ 0100 «Загальнодержавні функції» містить підрозділи 0110 «Вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування, фінансова та зовнішньополітична діяльність », 0120 «Економічна допомога зарубіжним країнам », 0130 «Інші загальні функції державного управління» тощо [27, 16].

1.3 Розподіл напрямків бюджетних видатків за видами повноважень

В основу розмежування видатків між бюджетами покладено виокремлення меж функціональних повноважень між рівнями державної влади та місцевого самоврядування. При цьому функціональні повноваження поділяються три групи(рисунок 1.2).

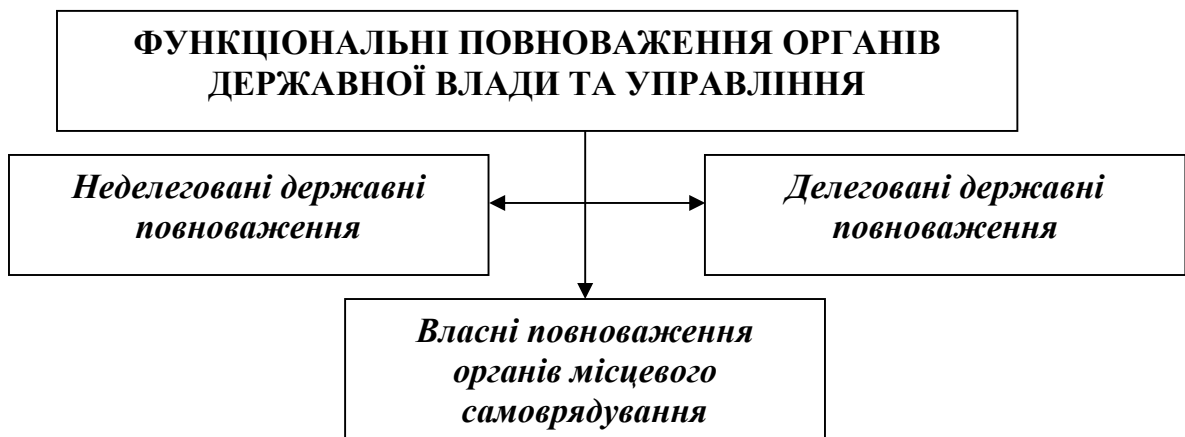

Рисунок 1.2 - Функціональні повноваження органів державної влади та управління [6, 16, 13]

До видатків на здійснення неделегованих державних повноважень належать видатки, які держава не може передавати на місця у відповідності до принципу субсидіарності при побудові бюджетної системи. До них належать видатки на забезпечення конституційного ладу у державі, її суверенітету, територіальної цілісності: видатки на управління (законодавчу, виконавчу владу, утримання адміністрації Президента), судові владу, міжнародну діяльність, оборону, правоохоронні органи, створення державних запасів і резервів, обслуговування державного боргу, проведення державних виборів та референдумів, фінансування медичних закладів загальнодержавного значення та вищої освіти, інші заходи державного значення тощо [13, 29].

Всі зазначені вище видатки фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України.

До видатків на здійснення делегованих державних повноважень відносять видатки, які відповідно до Конституції України належать державі, а за принципом субсидіарності можуть бути передані місцевому самоврядуванню, щоб забезпечити найбільш оптимальне їх виконання. Сутність принципу субсидіарності полягає в урахуванні критеріїв максимальної повноти надання суспільних послуг та наближення їх до місця перебування безпосереднього споживача. Такі видатки держава передає місцевим бюджетам і фінансує їх за рахунок коштів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів [19, 20, 21].

Третя група - видатки на здійснення власних повноважень місцевих органів влади. До них відносять видатки на реалізацію прав, обов'язків та функцій місцевого самоврядування, що мають саме місцевий характер. Такі видатки фінансуються лише за рахунок коштів місцевих бюджетів [24, 28, 32].

2 АНАЛІЗ ВИДАТКІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1 Загальна характеристика видатків Державного та Зведеного бюджетів України

Провідне місце в бюджетній системі України займає саме Зведений бюджет, бо саме його виконання стосується тих сфер суспільного життя, що знаходиться у колі інтересів всіх громадян держави і кожного конкретно [18].

Зведений бюджет є дуже складним соціально-економічним явищем, він забезпечує не лише акумулювання коштів, необхідних для фінансування держави, через нього не лише перерозподіляються кошти для підтримання сприятливої соціально-економічної ситуації в країні, але й здійснюється активний вплив на соціальні, національні, економічні, регіональні процеси [1, 11, 36].

У таблиці 2.1 і на рисунку 2.1 проаналізуємо зміну загальної суми видатків Зведено, Державного та місцевих бюджетів у 2014-2019 рр. [31, 34]

Таблиця 2.1 – Видатки Зведеного, Державного та місцевих бюджетів України у 2015-2020 роках, млн.грн. *, **,***

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Видатки Зведеного бюджету	523125,7	679871,4	835832,1	1056973,1	1250189,5	1372350,7
Темп зростання показника «Видатки Зведеного бюджету» до попереднього року	1	1,23	1,23	1,27	1,18	1,1
Видатки Державного бюджету	430217,8	576911,4	684883,7	839453,0	985851,8	1075122,1
Темп зростання показника «Видатки Державного бюджету» до попереднього року	1	1,34	1,19	1,23	1,17	1,09
Видатки місцевих бюджетів	225626,8	280084,0	350515,2	496090,7	570583,7	566255,6
Темп зростання показника «Видатки місцевих бюджетів» до попереднього року	1	1,24	1,25	1,42	1,15	0,99

* - Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

** - розраховано нами за [31, 34], не враховуються трансферти державному бюджету

Як бачимо за даними таблиці до 2017 року включно спостерігалось зростання видатків як Зведеного бюджету, так і Державного, і місцевих значними темпами. Але у 2018 році темпи зростання зменшились, а у 2019 році взагалі спостерігалось ще більше гальмування зростання видатків Зведеного і Державного бюджетів та значне зменшення самих видатків місцевих бюджетів.

Сказане дуже добре відслідковується на рисунку 2.1. Крива місцевих видатків у 2019 році загинається униз.

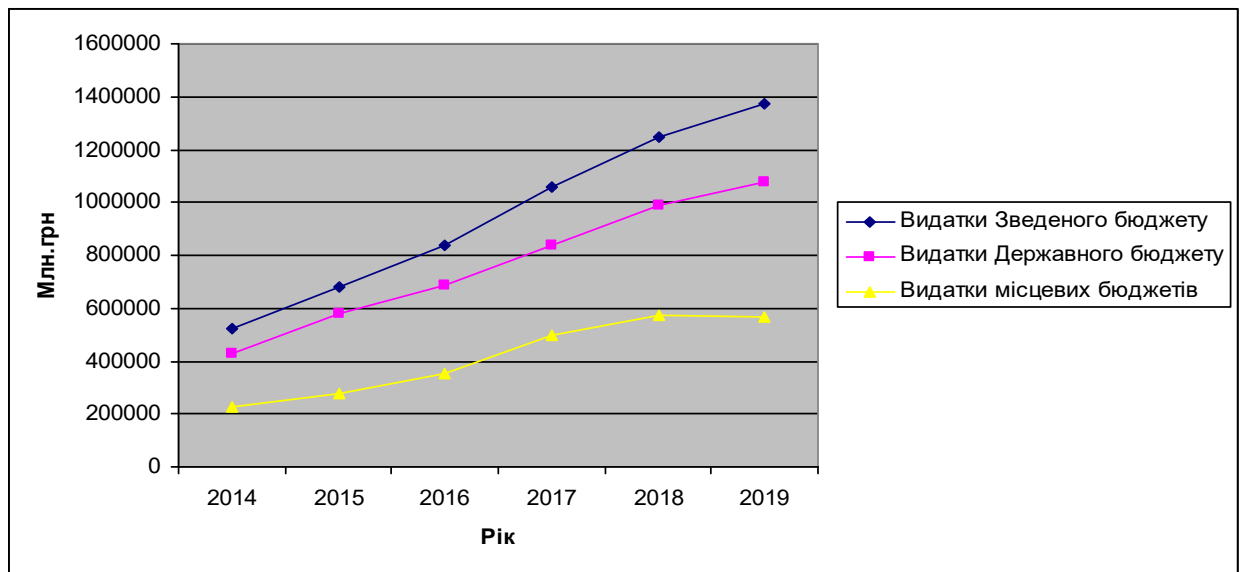

Рисунок 2.1 – Видатки Зведеного, державного та місцевих бюджетів України, розраховано за [31, 34]

Розглянемо співвідношення між видатками державного і місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті (таблиця 2.2), тобто розподіл державних видатків між рівнями бюджетної системи:

Таблиця 2.2 Структура видатків Зведеного бюджету за рівнями бюджетної системи у 2014-2019 рр. [31, 34]

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Видатки Зведеного бюджету	100	100	100	100	100	100
Частка видатків Державного бюджету у Зведеному бюджеті, %	57,3	59,3	58,6	53,6	54,9	58,7
Частка видатків місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті, %	42,7	40,7	41,4	46,4	45,1	41,3

Як бачимо з таблиці найбільшу частку у видатках держави видатки місцевих бюджетів склали у 2017 році (46,6 %), найбільше коштів надходило на розвиток місцевих громад. Після цього почалося сповільнення процесів децентралізації і видатки місцевих бюджетів у 2019 році вже склали 41,3 % (як на початку децентралізації). Багато політичних діячів та науковців почали говорити про згортання децентралізації [35, 37].

У наступному підрозділі розглянемо структуру видатків державного бюджету, щоб визначити, на які основні заходи вони спрямовувались. Бо саме зміни в структурі видатків державного бюджету можуть істотно вплинути на зміну основних соціально-економічних показників країни, на розподіл доходів між бюджетами та витрачання ресурсів, що є у розпорядженні бюджетів.

Зростання витрат на соціальні трансферти призводить до зростання загального рівня доходів громадян, а від того зростає і сукупний попит у країні. А зростання державних закупівель взагалі викликає зростання загального обсягу продажів, збільшення сукупного випуску, скорочення запасів [30, 13].

2.2 Аналіз структури державних видатків

Фінансово-податкові інструменти займають одне з провідних місць серед інструментів державного впливу на економічне зростання. Держава може використовувати фінансові, бюджетні, податкові інструменти для розподілу та перерозподілу основних грошових, товарних або інвестиційних потоків у країні [5, 23].

Політика державних видатків вважається одним з головних фінансово-податкових інструментів, які рухають механізм державного регулювання економічного зростання.

В економічній теорії вважається, зростання державних видатків призводить до розширення обсягу виробництва на більшу величину, ніж

зростання самих державних видатків. Це пов'язують з виникненням так званого «мультиплікативного ефекту» [35, 13]. Мультиплікатор державних видатків показує на скільки зміниться виробництво при зростанні видатків на одну одиницю. Його величина знаходиться у залежності від граничної схильності до споживання, а також частки податків та схильності окремих економічних суб'єктів та суспільства в цілому спрямовувати частину видатків на закупівлю імпортованих товарів [33, 38].

Розглянемо як держава фінансувала свої видатки в останні роки.

Таблиця 2.3 – Функціональні видатки Зведеного бюджету за 2016-2019 рр.

КФ КВ	Державні функції	2016		2017		2018		2019	
		Млн. грн	%	Млн. грн	%	Млн. грн	%	Млн. грн	%
100	Загальнодержавні функції	134256,9	16,1	166295,1	15,7	191550	15,3	203109,2	14,8
200	Оборона	59359,1	7,1	74360,4	7,0	97024,1	7,8	106627,8	7,8
300	Громадський порядок, безпека та судова влада	72056,6	8,6	88485,3	8,4	118025,5	9,4	143694,4	10,5
400	Економічна діяльність	66191,3	7,9	102883,4	9,7	140761,4	11,3	154218,0	11,2
500	Охорона навкол. природного середовища	6255,40	0,75	7349,3	0,7	8242,1	0,7	9731,1	0,7
600	Житлово-комунальне господарство	17547,5	2,1	27 187,5	2,6	30345,5	2,4	34490,0	2,5
700	Охорона здоров'я	75503,4	9,0	102392,4	9,7	115852,0	9,3	128384,6	9,4
800	Духовний та фізичний розвиток	16897,8	2,0	24342,3	2,3	28993,1	2,3	31550,1	2,3
900	Освіта	129437,7	15,5	177915,8	16,8	210032,3	16,8	238758,7	17,4
1000	Соціальний захист та соціальне забезпечення	258326,1	30,9	285761,7	27,0	309363,6	24,7	321786,7	23,4
	Разом	835832,1	100	1056973,1	100	1250189,5	100	1372350,6	100

*Розраховано за [31, 34]

Як видно із розрахунків, проведених у таблиці , найбільшу питому вагу у Зведеному бюджеті України займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. У 2016 році ця цифра сягала 30,9 % від всіх видатків Зведеного бюджету, у 2017 р. – вже 27,0%, а у 2019 р. зменшилась до 23,4 %, але залишається найбільшою за питомою вагою. Зважаючи на це, бюджет України має чітко виражені соціальну спрямованість і є бюджетом проїдання, а не бюджетом розвитку [2, 13].

На другому місці за розміром у 2016 році знаходились видатки на загальнодержавні функції, а на третьому – видатки на освіту. Але у 2019 році ситуація змінилася і видатки на освіту стали займати 17,4 % видатків Зведеного бюджету [32, 8].

В Україні найменші видатки на охорону навколишнього середовища і духовний і фізичний розвиток. І це зрозуміло, бо як можна фінансувати культуру і спорт, якщо значній частині населення нема чого їсти.

Побудуємо кругові діаграми структури видатків Зведеного бюджету по роках [31, 34].

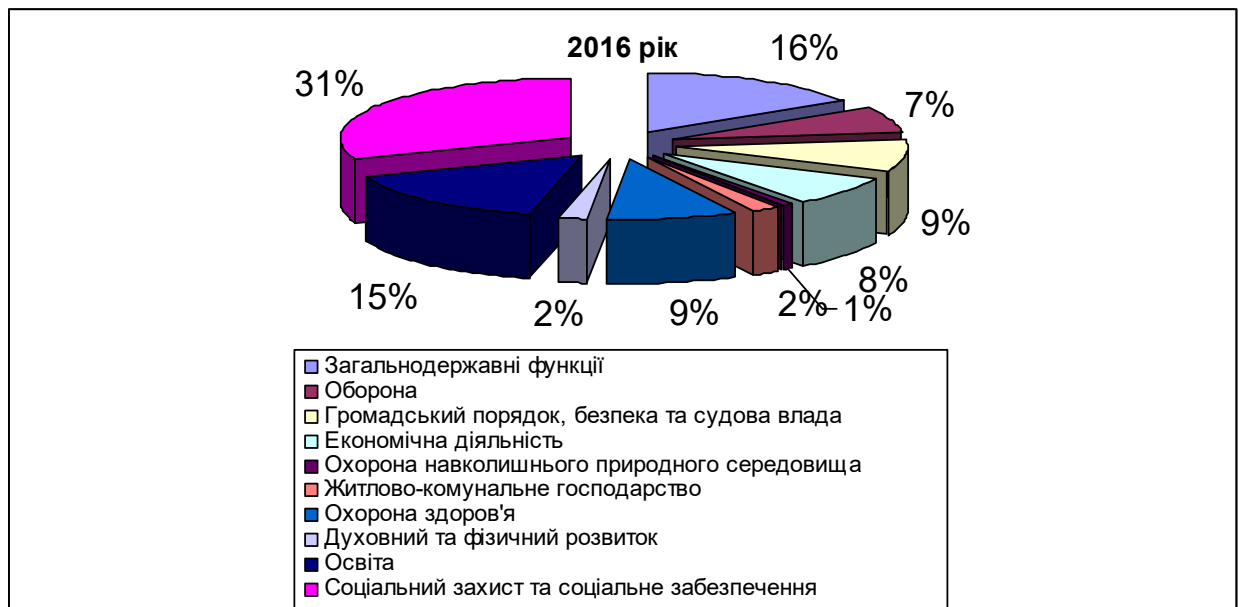

Рисунок 2.2 – Структура видатків Зведеного бюджету України у 2016 році

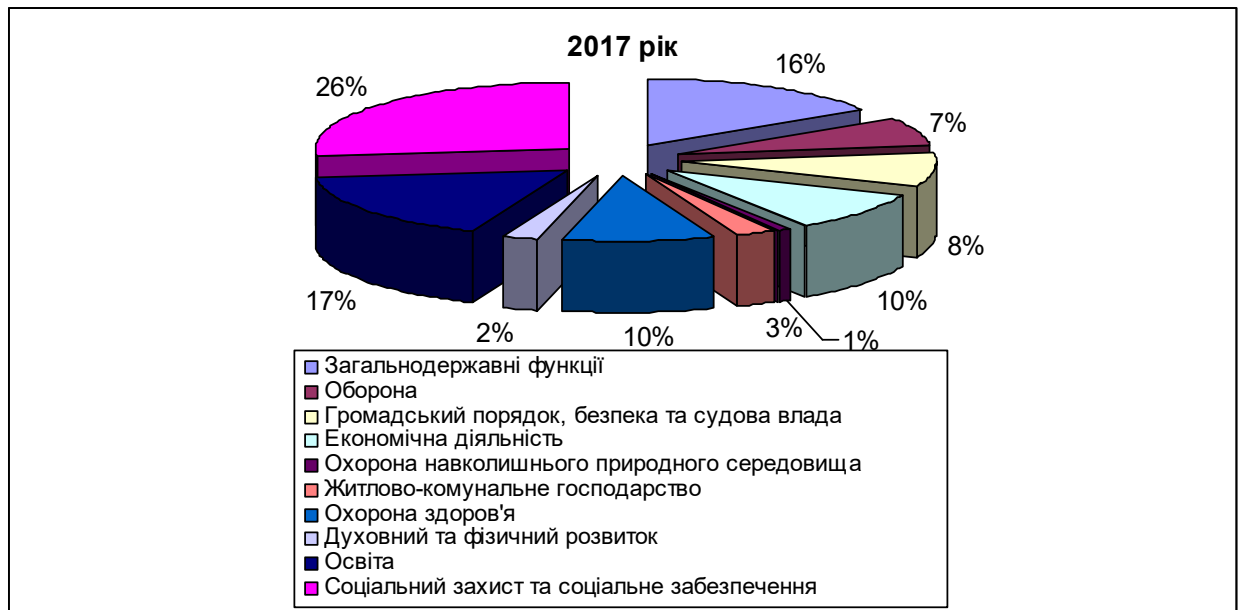

Рисунок 2.3 – Структура видатків зведеного бюджету України у 2017 році

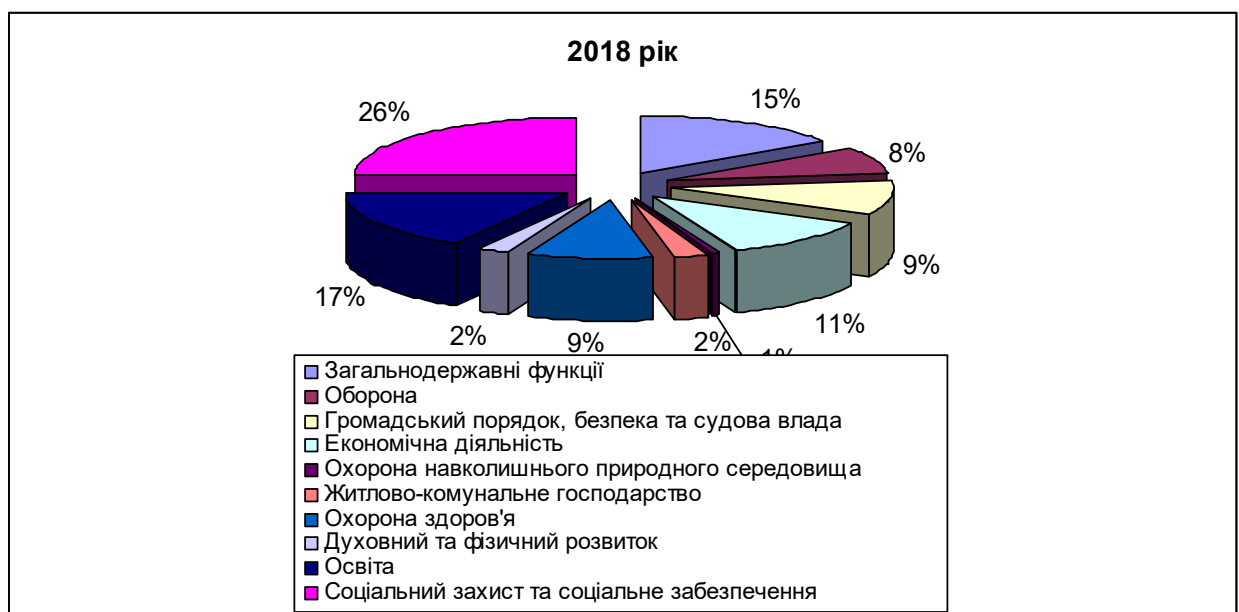

Рисунок 2.4 – Структура видатків Зведеного бюджету України у 2018 році [31, 34]

Виходячи з діаграм, можна сказати, що видатки на оборону були майже стабільні, зросли вони незначним образом з 7 % у 2016 році до 7,8 % у 2019 році. А видатки на інші силові структури за статтею «Громадський порядок, безпека і судова влада» (тобто на поліцію, суди і прокуратуру) навпроти значно зросли з 8,6 % у 2016 році до 10,5 % у 2019 році. А із вуст міністра

Міністерства внутрішніх справ постійно звучать слова щодо недостатнього фінансування міністерства.

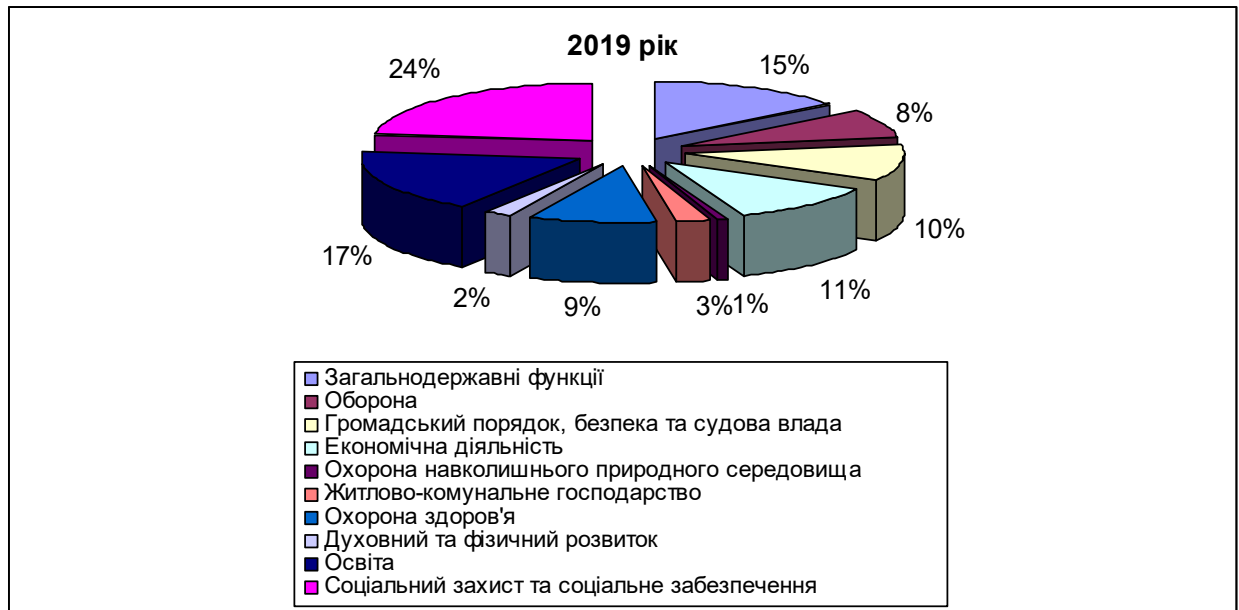

Рисунок 2.5 – Структура видатків Зведеного бюджету України у 2018 році

За останні 4 роки зросли у питомій вазі видатки на економічну діяльність з 7,9 % у 2016 році до 11,2 % у 2019 р.

Це свідчить як про зростання обсягів державних інвестицій (або субвенцій), так і про збільшення допомог і субсидій з метою покриття збитків підприємств окремих галузей економіки, найчастіше це сільське господарство та вугільна галузь [21, 22].

З огляду на те, що економічна діяльність є важливим напрямом державного фінансування і підтримки підприємств, то можна сказати, що існуючого обсягу фінансування недостатньо.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення сьогодні майже у 2 рази перевищують видатки на економічну діяльність, що спричиняє гальмування економічного розвитку України [33, 32].

У наступному підрозділі розглянемо, куди витрачались бюджетні кошти за найбільшими статтями функціональної класифікації.

2.3 Аналіз основних статей бюджетних видатків

Бюджетні видатки, як вже зазначалося вище, характеризують напрямки і цілі асигнувань, що надаються державою і визначаються її різноманітними функціями. Ці функції, як правило, узагальнено об'єднують у три групи: політичні, економічні та соціальні функції. Загальний огляд напрямків фінансування бюджетних видатків показав, що у нас соціальний бюджет при значному фінансуванні органів управління та правоохоронних органів [36].

Розглянемо напрямки фінансування видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення .

Таблиця 2.4 – Видатки зведеного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2016-2019 роках*

Статті видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення	2016		2017		2018		2019	
	Млн.грн	%	Млн.грн	%	Млн.грн	%	Млн.грн	%
Разом	258326,1	100,0	285761,7	100,0	309363,6	100,0	321786,7	100,0
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	10308,7	4,0	12830,0	4,5	16108,6	5,2	18709,5	5,8
Соціальний захист пенсіонерів	147611,3	57,1	140227,1	49,1	157940,70	51,1	191227,2	59,4
Соціальний захист ветеранів війни та праці	6976,5	2,7	6792,0	2,4	10234,4	3,3	9875,8	3,1
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	40706,8	15,8	44123,8	15,4	41884,8	13,5	44091,5	13,7
Соціальний захист безробітних	94	0,0	107,5	0,0	150,9	0,0	186,0	0,1
Допомога у вирішенні житлового питання	41625,3	16,1	68728,70	24,1	69233,0	22,4	41893,6	13,0
Соціальний захист інших категорій населення	8337,9	3,2	9472,8	3,3	9247,5	3,0	10194,8	3,2
Фунд. та прикл. дослідження і розробки у сфері соціального захисту	16,3	0,0	21,5	0,0	31,6	0,0	30,50	0,0

Продовження таблиці 2.4

Інша діяльність у сфері соціального захисту	2 649,40	1,0	3 458,30	1,2	4 532,10	1,5	5 577,80	1,7
---	----------	-----	----------	-----	----------	-----	----------	-----

* Розраховано за [31, 34]

Як видно з таблиці 2.4, основними статтями фінансування соціального захисту населення за рахунок бюджетних коштів (як державного, так і місцевих бюджетів, а також державних цільових фондів) є соціальний захист на випадок непрацездатності (фінансування за листами непрацездатності), соціальний захист пенсіонерів, соціальний захист ветеранів війни та праці, соціальний захист сім'ї, дітей та молоді (допомоги одиноким матерям, допомоги на дітей, допомоги малозабезпеченим сім'ям тощо), допомога у вирішенні житлових питань тощо.

Найбільшими за розміром є, і в цьому немає секрету, видатки на соціальний захист пенсіонерів. В Україні налічується більше 10млн. пенсіонерів, майже стільки, скільки працюючих. У таблиці 2.4 ми позначили їх жирним курсивом. Розмір цих видатків за 4 роки зріс на 43615,9 млн.грн., або на 30 %. Значними також були зміни у питомій вазі з 57,1 % у 2016 році до 59,4 % у 2019 році (тобто більше ніж на 2 %). Якщо врахувати, що видатки на соціальний захист безробітних складають менше 1 %, а в країні їх останній рік дуже багато, то це значна цифра [30, 22, 25].

Друге і третє місце за розміром належить видаткам на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді (від 15,85 % всіх соціальних видатків у 2016 році до 13,7 % у 2019 році) та видаткам «Допомога у вирішенні житлового питання», тобто наданню безоплатного житла пільговим категоріям населення (з 16,1 % у 2016 році до 24,1 % у 2017 % зі зменшенням до 13 % у 2019 році. Інші видатки на соціальний захист невеликого розміру.

Розглянемо детально видатки на освіту та їх зміну за останні чотири роки. Складаємо таблицю 2.5 [31, 34].

Таблиця 2.5 – Видатки Зведеного бюджету України на економічну діяльність у 2016-2019 рр.

Статті видатків на економічну діяльність	2016		2017		2018		2019	
	Млн..грн	%	Млн.грн	%	Млн.грн	%	Млн.грн	%
Разом	66191,3	100,0	102883,4	100,0	140761,4	100,0	154	100,0
Загальна економічна, торговельна та трудова діяльність	2515,3	3,8	3942,5	3,8	3572,9	2,5	3726,2	2,4
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	5781,8	8,7	12943,6	12,6	14107,3	10,0	14401,6	9,3
Паливно-енергетичний комплекс	2248,9	30,4	2816,2	2,7	3505,0	2,5	4270,0	2,8
Інша промисловість та будівництво	546,6	0,8	1869,1	1,8	15053,2	10,7	17844,0	11,6
Транспорт	29262,00	44,2	49389,7	48,0	70293,4	49,9	77501,9	50,3
Зв'язок, телекомунікації та інформатика	382	0,6	950,2	0,9	1278,3	0,9	1384,1	0,9
Інші галузі	6512,5	9,8	7543,5	7,3	8496,6	6,0	8423,3	5,5
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки	1009,8	1,5	1410,7	1,4	1520,5	1,1	1398,4	0,9
Інша економічна діяльність	17932,4	27,1	22017,8	21,4	22934,1	16,3	25268,6	16,4

Серед видатків на економічну діяльність найбільшу питому вагу складають видатки на транспорт. І це не дивно, бо саме за цією статтею фінансується в Україні дорожнє господарство. Видатки на транспорт складають приблизно половину видатків на економічну діяльність. Спостерігалось їх зростання за останні 4 роки з 44,2 % у 2016 році до 50,3 % у 2019 році. У абсолютному розмірі таке зростання складає 48239,9 млн.грн. (зростання на 160 %). Значно збільшились також видатки за статтею «Інша промисловість та будівництво» (так у 2016 році на цю статтю витрачалось 546,6 млн.грн (або 0,8 % видатків на економічну діяльність), а у 2019 році вже 17844 млн.грн (або 11,6 % видатків на економічну діяльність). Видатки

на паливно-енергетичний комплекс містять видатки на вугільну галузь, галузі видобутку твердого палива (тобто вугледобування); нафтогазову галузь та електроенергетичну галузь. Найбільше фінансування по видаткам на паливно-енергетичний комплекс відбувалось за вугледобувним напрямком (близько 2-3 мдрд грн. щорічно). По інших статтях зміни у фінансуванні були незначними [37].

Зміни за статтями «Освіта» і «Охорона здоров'я» за 4 роки були незначними, тому ми детально розглянемо напрямки фінансування за цими статтями за 2019 рік за допомогою діаграм.

Складемо діаграму видатків на освіту у 2019 році.

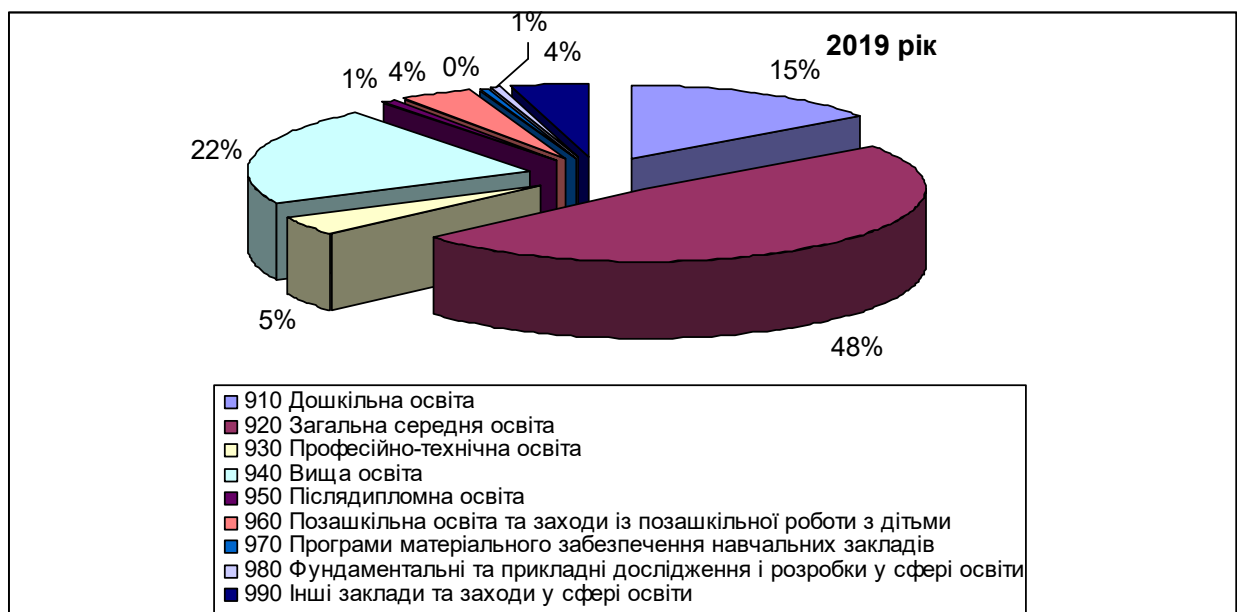

Рисунок 2.6 – Видатки Зведеного бюджету України на освіту у 2019 році

Як бачимо на діаграмі, найбільші видатки в Україні на загальну середню освіту (115278,6 млн. грн або 48 % всіх видатків на освіту), на другому місці за розміром видатки на вищу освіту, які складають 51358,2 млн. грн. (або 22 % всіх видатків на освіту). Видатки на вищу освіту у свою чергу поділяються на видатки на вищі заклади освіти 1-2 рівнів акредитації та 3-4 рівнів акредитації (фінансування на них відповідно 7483,2 та 43875 млн. грн.).

На третьому місці фінансування дошкільної освіти - 36044,6 млн. грн. (або 15 % всіх видатків на освіту). Звернемо увагу на те, що більшість

вказаних видатків фінансуються або за рахунок коштів місцевих бюджетів, або за рахунок освітньої субвенції [31, 34].

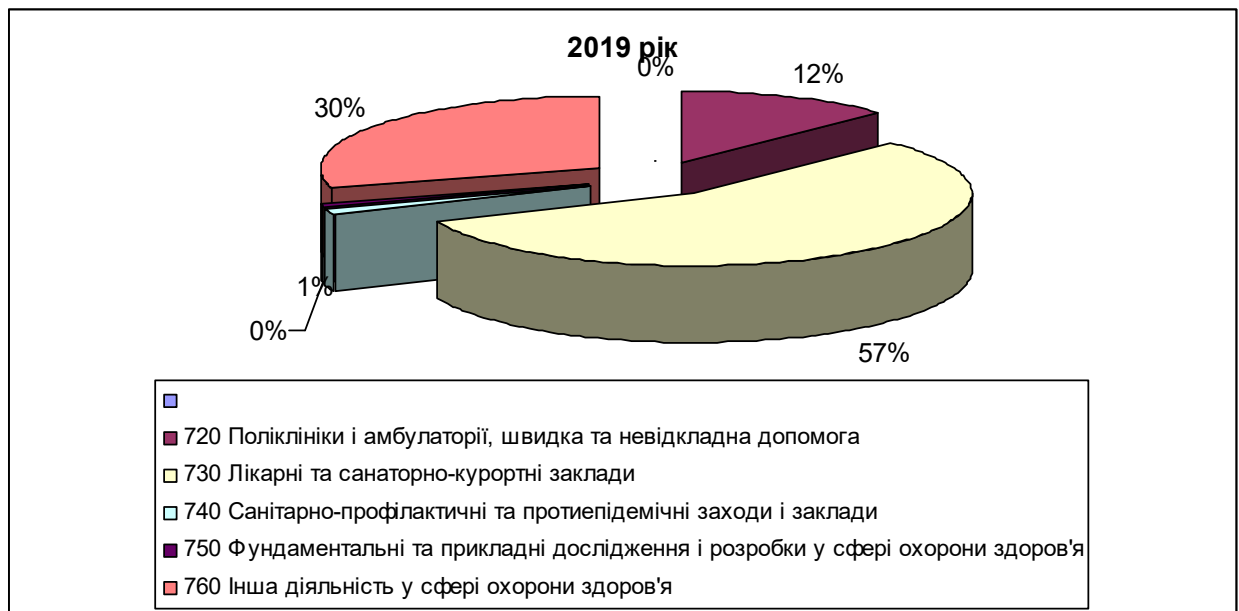

Рисунок 2.7 – Видатки Зведеного бюджету України на охорону здоров'я у 2019 році

Видатки Зведеного бюджету на охорону здоров'я виглядають наступним чином. Фінансуються найбільше лікарні та санаторно-курортні заклади – 57 % всіх видатків на охорону здоров'я у 2019 році або 72217,7 млн. грн . У фінансування цієї статті включають видатки на лікарні загально профілю 46229,8 млн. грн., спеціалізовані лікарні та інші спеціалізовані лікарні 21036,9 млн. грн., пренатальні центри та пологові будинки - 3029, 6 млн. грн., санаторно-курортні заклади 1921,3 млн. грн.

Друга за розміром стаття – Інша діяльність у сфері охорони здоров'я – 30% загальних видатків на охорону здоров'я у 2019 році або 36381,3 млн. грн. За цією статтею фінансуються будинки дитини – 874,0 млн. грн., станції переливання крові – 609,2 млн. грн, а також інші заклади і заходи у сфері охорони здоров'я.

Фінансування амбулаторно-поліклінічної допомоги складає 12 % загальних видатків на охорону здоров'я або 15906,6 млн. грн. Крім загальних

поліклінік за цією статтею фінансуються стоматологічні поліклініки, Центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги та фельдшерсько-акушерські пункти.

Якщо повернутися до таблиці 2.3 впадає у вічі те, що видатки на поліцію, суди, прокуратуру в Україні більші, ніж всі видатки на охорону здоров'я на 15309,8 млн.грн. Складемо діаграму видатків на 2019 рік за статтею «Громадський порядок, безпека та судова влада».

Рисунок 2.8 – Видатки Зведеного бюджету за напрямком «Громадський порядок, безпека та судова влада» у 2019 році

Видатки за цим напрямком належать до таємних видатків, тому наводяться у оприлюднених даних щодо виконання Зведеного бюджету минуло року без деталізації. Із діаграми видно, що найбільшу частку видатків становлять видатки на забезпечення громадського порядку, боротьбу із злочинністю та охорону державного кордону (поліція, внутрішні війська, прикордонні війська) - 47 % (67261,9 млн. грн.) загальних видатків за цим напрямком. На протипожежний захист та рятування витрачалося 11 % видатків за вказаним напрямком або 15509,1 млн.грн., на судову владу – 13 % (18499,3 млн.грн – більше ніж на всі амбулаторно-поліклінічні заклади).

Кримінально-виконавча система коштувала платникам податків 7271,5 млн. грн., судовий нагляд та представницькі функції в суді - ще 7361 млн. грн., ще 11 млрд. грн. витрачено на іншу діяльність у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади.

Таким чином, бачимо що найкраще з бюджетів фінансуються в Україні соціальний захист, загальнодержавні функції, громадський порядок, безпека і судова влада, а також економічна діяльність. Фінансування економічної діяльності найчастіше зводить по компенсації втрат та збитків, тому можна сказати, що Зведений бюджет України – бюджет проїдання, а не розвитку.

3 ОПТИМІЗАЦІЯ НАПРЯМКІВ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ

Від рівня фінансування та ефективності використання наданих коштів у першу чергу залежить виконання державою власних функцій. Проведений у попередньому розділі роботи аналіз структури видатків бюджету, у тому числі частки видатків на виконання певної державної функції у загальній сумі видатків зведеного бюджету дає можливість виокремити пріоритетні функції на сучасному етапі розвитку країни.

На нашу думку, бюджетні видатки використовують неефективно і нераціонально, бюджет «проїдається», населення щороку стає все менш соціально захищеним [30, 13].

Ми вважаємо, що у існуючих складних економічних та політичних умовах потрібно зменшувати частку видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі бюджетних бюджету, щоб поступово перейти від бюджетної моделі «проїдання» до моделі економічного розвитку на основі інвестицій та інновацій.

На фінансування соціального захисту у 2019 році було спрямовано біля 23,4 % (321,8 млрд. грн.) видатків Зведеного бюджету, хоча ця величина є найнижчою за останні чотири роки, все вона є колосальною. За приблизними підрахунками – це 12 млрд дол. Незважаючи на такі значні витрати і постійному зростанні видатків у абсолютному вимірі обіцяного владою покращання рівня життя громадян в Україні не відбувається [34].

Штучно занижені показники інфляції, закладені у бюджеті, призводять до зниження темпів зростання пенсій, різної допомоги сім'ям з дітьми, взагалі розмірів соціальних виплат. Пенсії майже не зростають, допомога безробітним, яких останнім часом стало значно більше внаслідок карантину, виплачується у мізерному розмірі.

Сьогодні сфера соціального захисту зберігає багато рис радянської системи: по-перше, майже максимальне охоплення населення соціальною

допомогою - тобто велика кількість виплат при дуже незначному їх розмірі, незрозумілий зв'язок між розміром виплат й потребами людини, немає кореляції між розміром державного фінансування та послугами, що надаються, велика кількість необґрунтованих неконтрольованих видатків [13].

Таким чином, основними проблемами сфери соціального захисту є такі: 1) соціальні видатки України є занадто великими для нашої країни, при існуючому рівні розвитку. В Україні відношення соціальних видатків до ВВП (321,8/3974,6) складає близько 9 %).

2) соціальні послуги, що надаються державою не дуже ефективні, й населення має низький рівень життя і невдоволене обсягом і якістю надаваних послуг;

3) соціальна допомога не завжди доходить до людей, які дуже її потребують, хоча завжди зустрічаються люди, отримують допомогу, хоча без неї можуть обійтися [5, 38].

Дані ПРООН підтверджують неефективність вітчизняної політики підтримки населення України. За даними цієї організації майже чверть населення України знаходиться за межею бідності, а кожна третя сім'я, де є діти є бідною і кожний п'ятий з працюючих є бідним [20]. Хоча у розвинутій країні людина, яка має роботу і працює не може бути бідною.

Близько 2 млрд. грн.. йде на фінансування житлово-комунального господарства. Недосконала система його функціонування «з'їдає» вкладені кошти, ресурси, енергію, але навіть не спроможна надавати якісні послуги повному обсязі. Для покращання роботи житлово-комунальної сфери потрібно проводити не «точкові» ремонти, а проводити системне її реформування. Потрібно створити конкуренцію на ринку комунальних послуг, ліквідувавши газову, енергетичне, водо- і теплопостачальну монополії. В останні роки законодавство потребувало демонополізації ринку, але це відбулося лише на папері. Монополісти створили ще по одному дочірньому підприємству і передали їх функції збуту [25].

Якщо буде замість монопольного або олігопольного буде створений конкурентний ринок, населення отримає якісні житлово-комунальні послуги за помірну ціну, а держава та місцеві органи влади зменшать видатки на житлово-комунальне господарство.

На законодавчому рівні потрібно упорядкувати тарифну політику. Вона повинна стати прозорою та зрозумілою для споживачів послуг, а тарифи на житлово-комунальні послуги повинні залежати від якості їх надання. Можливість істотно економити кошти може надати запровадження енергозберігаючих систем [5].

Принциповою основою реалізації політики національної безпеки є достатнє фінансування силових структур. Тому на нашу думку зростання в абсолютній сумі видатків на оборону (див. табл. 2.3) є цілком виправданим. За досліджуваний період загальна сума видатків на оборону збільшилась на 47,268 млрд. грн., що можна пояснити необхідністю фінансування невідкладних потреб на оборону і безпеку держави, у тому числі пов'язану з проведенням військових дій на сході України. За цією статтею також фінансуються програми модернізації військової техніки, переозброєння армії в цілому, покращання умов життя військовослужбовців [6, 25].

Але викликає сумніви доцільність зростання видатків за статтею «Громадський порядок, безпека та судова влада», за якою зростання у 2019 році досягло 143,7 млрд. грн. (10,5 % видатків Зведеного бюджету) – більше ніж на армію, охорону здоров'я. На нашу думку, потрібно закінчити реформу судів, прокуратури, поліції та обґрунтовано скоротити видатки за цим напрямом у майбутньому.

Також, ми вважаємо, можливо зменшити частину видатків на загальнодержавні функції. Якщо проаналізувати склад даного функціонального напрямку, то найбільшу частку мають видатки на вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування. В Україні найбільший показник кількості чиновників на тисячу населення (майже вдвічі більше, ніж у будь-якій країні Європейського

Союзу). Необхідно прискорити запровадженням електронного уряду, що дозволить скоротити кількість чиновників, зменшити видатки на утримання державного апарату, та прискорити процедуру прийняття рішень, подолати бюрократичні бар'єри, які породжують корупцію, таким чином значно зменшити видатки бюджету за цим напрямом.

Прагнення оптимізувати видатки бюджетів України потребує вивчення як позитивної, так і негативної світової практики формування видаткової частини бюджету [26, 6].

Будь-яке бюджетне рішення має враховувати такі вимоги, як: політична стабільність, економічна ефективність та соціальна справедливість.

Бюджетні програми закордонних країн мають стати орієнтиром у формуванні вітчизняної бюджетної політики та враховуватися під час бюджетного фінансування.

Розглянемо орієнтовні розміри видатків на охорону здоров'я, освіту, науку.

У 2016 році бюджетна забезпеченість одного учня в Україні становила 9,3-10 тис. гривень, або 350-400 дол. США, у Європейському Союзі на тому момент такий показник становив 6,8 тис. євро [15, 26].

В Україні бюджетні витрати на одного студента складають 1000-1300 дол. США, а у Сполучених Штатах Америки і Канаді - 28-30 тис. дол.. США, у Великій Британії і Франції - 16-18 тис. дол.. США [26].

Оплати праці у закладах освіти в Україні набагато нижча, ніж країнах Європейського Союзу та інших державах. Так, посадовий оклад доктора наук, професора у 2016 році в Україні становив 140 доларів США, а у Чехії - 1700 доларів США, у Польщі - 2700 доларів США, в Китаї - 3000 доларів США [20].

В жодній країні світу немає такого низького рівня зарплати науково-педагогічних працівників, а вимоги до них відповідають світовим і зростають щороку.

Ще однією проблемою є відсутність у системі вищої освіти базового фінансування наукових досліджень, нового сучасного наукового і навчально-лабораторного обладнання, новітніх технологій навчання, у тому числі і дистанційного. У бюджетах України не передбачені кошти на обов'язкове підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, а це невиконанням норми ЗУ «Про вищу освіту». І тому науково-педагогічні працівники не можуть обмінюватися досвідом із запровадження інноваційних технологій навчання, оновлення змісту освіти, організувати міжвузівські наукові дослідження [15].

Кожній країні притаманні відповідні параметри фінансування найважливіших державних функцій та гарантій. Видатки на освіту по прийнятими у світі нормативами повинні знаходитись на рівні 5-7 % ВВП. Загальні бюджетні видатки на освіту у 2016 р. склали 5,4 % ВВП (129,438/2383,182), а у 2019 році зросли до 6 % (238,759/3974,564), що при такому низькому рівні ВВП явно недостатньо. Крім того, в ЗУ «Про освіту» закріплено, що держава обіцяє рівень її фінансування не менше 7 % ВВП.

Порівняємо державні видатки України на освіту та видатки зарубіжних держав. В економічно розвинених країнах на освіті не заощаджують, крім того щорічно збільшують видатки бюджетів на освіту, забезпечуючи майбутній розвиток своїх країн. В загальній сумі світові видатки на освіту складають 300 млрд. дол. (приблизно 1% світового ВВП) [6, 26]. Одна третина таких видатків належить розвиненим країнам з великою кількістю державних університетів. У Німеччині рівень видатків на освіту складає 6,5 % ВВП, у Великобританії - 6,3 %, в США - 7,1 %, в Канаді - 7,4 %, Франції - 6,8 %, а в Україні 6 % невеликого ВВП. В Канаді за рахунок коштів державного бюджету фінансують 70-85 % вищих закладів освіти, у Німеччині – 96 %, у Голландії – 90 %, а у Великобританії – всього 62 % [26]. В Україні тільки 52 % видатків на вищу освіту фінансується державою. У таких країнах як США, Нідерланди, Австралія. Нова Зеландія для зниження державних видатків на вищу освіту більшість навчальних закладів

фінансуються за рахунок плати за навчання, в Україні ми теж вже переходимо до такої моделі фінансування [25].

В інших країнах (Росія, Японія, Франція, Китай) для отримання вищої освіти надають бюджетні кредити для зменшення бюджетних витрат на освіту.

На науку за прийнятими у світі нормативами повинно витрачатись від 1,5 до 3 % ВВП.

В Україні немає належного фінансування наукових установ. За різними оцінками фінансування науки в Україні складає 0,2-0,6 % ВВП.

У доповіді ЮНЕСКО щодо розвитку світової науки (UNESCO Science Report: towards 2030) зазначається, що у світі в 2007-2013 роках обсяг коштів, що виділявся на наукову і науково-технічну діяльність, збільшився на 30,7 %, тоді як зростання глобального ВВП становить 20 %. За цей час у світі на 21 % зросла кількість дослідників та на 23 % - наукових публікацій [26].

Значні видатки на науку забезпечують розвиненим країнам зростання ВВП на 80-90 %. У світі спостерігається тенденція зростання наукоємності ВВП, загальносвітове значення показника досягає 2,4 % (у Республіці Корея - 4,3 %). В Україні найнижчі показники витрат на одного науковця і серед європейських держав, і серед африканських, які лише починають науково-технологічний розвиток [26].

В Україні практично немає конкурсного фінансування наукових досліджень, передбачене ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Необхідно підготувати план заходів поетапного зростання до 2025 року фінансування наукової і науково-технічної сфери в Україні з усіх джерел на рівні 3 % ВВП, у 2020 р. - на рівні 1,7 % ВВП, як визначено ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Видатки на охорону здоров'я (відповідно до даних Всесвітньої організації охорони здоров'я) повинні становити від 5 % (це мінімальний рівень) до 10 % (для більшості розвинених країн). а в Україні $75,5/2383,182=3,16$ %, а у 2019 р. – $128,38/3974,564=3,2$ % ВВП.

Таким чином, рівень фінансування видатків на охорону здоров'я не відповідає світовим стандартам, адже 3 % в середньому в Україні за 2016-2019 роки - це нижче мінімального рівня, встановленого Всесвітньою організацією охорони здоров'я [31, 34]

Таким чином, з метою оптимізації державних видатків в Україні потрібно збільшити видатки на освіту, науку, охорону здоров'я, а зменшити – на фінансування чиновників, поліції, судів та соціальний захист.

ВИСНОВКИ

Законодавчі та нормативні питання державних та місцевих видатків регулюються положеннями Бюджетного кодексу України та підзаконними актами. Теоретичні та практичні аспекти бюджетних видатків досліджували у своїх роботах провідні науковці-економісти такі, як: Н.І.Богомолова, В.Г.Боронос, В.М. Федосов, С.І. Юрій, Т.О.Ілляшенко, І.Г.Благун, Н.В.Котенко, М.І. Карлін та інші.

Видатки бюджету є відображенням фінансової політики у різних сферах діяльності або держави (державні видатки), або місцевих органів влади (місцеві видатки). Тому перелік статей витрат, їх склад, структура постійно змінюються у відповідності до економічної ситуації, що склалася.

За бюджетною класифікацією видатки бюджету класифікуються таким чином:

- за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків бюджету);
- за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація);
- за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету (функціональна класифікація).

В основу розмежування видатків між бюджетами покладено виокремлення меж функціональних повноважень між рівнями державної влади та місцевого самоврядування.

Провідне місце в бюджетній системі України займає саме Державний бюджет, бо саме його виконання стосується тих сфер суспільного життя, що знаходиться у колі інтересів всіх громадян держави і кожного конкретно.

У другому розділі роботи проаналізовано видаткову частину Державного та Зведеного бюджету, як за загальною сумою, так і за окремими статтями за кілька останніх років.

Визначено, що недофінансованими є статті видатків на освіту, охорону здоров'я, науку, а зменшити можна фінансування чиновників, поліції, судів та кошти на соціальний захист. Заходи щодо оптимізації видатків бюджету запропоновані у третьому розділі роботи.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Hockley G.C. Fiscal Policy. An Introduction. - London and New York, 1992. - Part I. The Public sector. - P. 1-21.
2. Reed B.J., Swain J.W. Public Finance Administration. - New Jersey, 1990. - Introduction (p. 1-9).
3. Богомолова Н.І. Проблеми формування системи видатків Державного бюджету / Н.І. Богомолова // Ефективна економіка. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=922>.
4. Боронос В. Г., Ілляшенко Т. О. Роль міжбюджетних трансфертів в забезпеченні стійкого розвитку економіки адміністративно-територіальних одиниць// Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. - №1 – С. 43-51.
5. Бюджетна система [Текст]: навчальний посібник / ред. Т. А. Говорушко; Міністерство освіти і науки України, Національний університет харчових технологій. — Львів: Магнолія 2006, 2014. — 296 с. — (Вища освіта в Україні).
6. Бюджетна система [Текст]: підручник / ред.: В. М. Федосов, І. С. Юрій. — К.; Тернопіль: ЦУЛ: Економічна думка, 2012. — 871 с.
7. Бюджетна система України: тренінг-курс [Текст]: навч. посіб. / В. М. Опарін, С. Я. Кондратюк, Є. О. Малік та ін.; За заг. ред. В.М. Опаріна. — К.: ДННУ "Академія фінансового управління", 2012. — 392 с. + Гриф МОН. — (Бюджетна і податкова системи: методологія, організація, навчання)..
8. Бюджетная система [Текст]: конспект лекцій / К. В. Ілляшенко, Т. А. Ілляшенко, В. Г. Боронос, Н. В. Котенко. — Суми: СумГУ, 2013. — 213 с.

9. Бюджетний кодекс України: від 01.01.2010 р. № 2456-VI (зі змінами та доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

10. Бюджетний менеджмент [Текст] : навч. посіб. / І. Г. Благун, В. М. Коцупей, Р. С. Сорока, О. В. Горалько. — Львів : Магнолія 2006, 2019. — 230 с. + Гриф МОН.

11. Державна Казначейська Служба України / Звітність / Річний звіт про виконання Державного бюджету України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

12. Дідик А.М. Бюджетні установи: облік, оподаткування та звітність [Текст] : навч. посіб. / А. М. Дідик, В. І. Лемішовський. — Львів : Апріорі, 2017. — 1168 с.

13. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія / В. Г. Дем'янишин. — Тернопіль : ТНЕУ, 2008. — 496 с.

14. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 № 280/97-ВР зі змінами та доповненнями.

15. Ілляшенко К. В.; Ілляшенко Т. О. Методичні засади ефективного управління фінансовими ресурсами на стадії виконання бюджетів // Науковий вісник РУЕТ: Economic Sciences. - 2015, №55. – С.257-262

16. Ілляшенко К.В. Бюджетна система [Текст] : конспект лекцій для студ. спец. 6.030508 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання та слухачів ЦПО / К. В. Ілляшенко, Т. О. Ілляшенко. — Суми : СумДУ, 2011. — 208 с.

17. Ілляшенко К.В. Програмно-цільове фінансування видатків місцевих бюджетів: дискусійні питання оцінки ефективності / К.В. Ілляшенко, Т.О. Ілляшенко, Н.В. Котенко // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2015(5). - С. 857-862.

18. Інвестиційно-фінансові механізми еколого-орієнтованого розвитку регіонів [Текст] : звіт про НДР (заключний) / Кер. С.В. Похилько. - Суми : СумДУ, 2014. - 50 с.

19. Карлін М.І. Фінансова система України: навчальний посібник для студ. вузів / М.І. Карлін. – К.: Знання, 2007. – 324 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/676-fnansova-sistema-ukrani-karln-MI.html>.

20. Карпіщенко, О.І. Оплата праці як чинник конкурентоспроможності національної економіки [Текст] / О.І. Карпіщенко, К.В. Ілляшенко, Т.О. Ілляшенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. - 2007. - №1. - С. 120-129.

21. Каширина К.А. Некоторые способы оптимизации расходов местных бюджетов// E-Scio. – 2017 <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-sposoby-optimizatsii-rashodov-mestnyh-byudzhetrov>

22. Козарезенко Л.В. Аналіз європейського досвіду розподілу державних видатків: уроки для України / Л.В. Козарезенко // Економічний вісник університету. – 2015. – Вип. 24(1). – С. 128-136. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24%281%29__24.

23. Колосова В.П. Планування видатків державного бюджету для реалізації інвестиційних програм, що кредитуються міжнародними інституціями / В.П. Колосова // Фінанси України. – 2015. – № 2. – С. 27-38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2015_2_4.

24. Кохан І.В. Бюджетне фінансування соціально-економічного розвитку регіону [Текст] : автореферат ... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / І. В. Кохан ; Міністерство освіти і науки України, Львівська державна фінансова академія. — Львів, 2015. — 20 с.

25. Малишко В.В. Аналіз видатків державного бюджету України / В.В. Малишко // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 29(1). – С. 300-303. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_29%281%29__40.

26. Постанова ВР України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні». Рекомендації від 12.07.2017 № 2133-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2133-19>

27. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14 січня 2011 року № 11 зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mf11003?an=3113>

28. Просторові аспекти управління фінансовим потенціалом промисловості регіону [Текст] : звіт про НДР (заключний) / Кер. К.В. Ілляшенко. - Суми : СумДУ, 2014. - 39 с.

29. Розпутенко І. В. Публічні фінанси: навч. посіб. до дисципліни «Публічні фінанси». - К. : НАДУ, 2008. - 48 с.

30. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора. - К.: Основи, 1998. - Ч. 1. - С. 29-122.

31. Статистичний збірник: «Бюджет України 2018» підготовлено відділом статистики державних фінансів Департаменту державного бюджету Міністерства фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwitytTcwf7pAhWkxIsKHS8SCl44ChAWMAJ6BAgDEAE&url=https%3A%2F%2Fmof.gov.ua%2Fstorage%2Ffiles%2FBudget%2520of%2520Ukraine%25202018%2520\(for%2520website\).pdf&usg=AOvVaw3otmurYcU2tbwau2FvtbiT](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwitytTcwf7pAhWkxIsKHS8SCl44ChAWMAJ6BAgDEAE&url=https%3A%2F%2Fmof.gov.ua%2Fstorage%2Ffiles%2FBudget%2520of%2520Ukraine%25202018%2520(for%2520website).pdf&usg=AOvVaw3otmurYcU2tbwau2FvtbiT)

32. Тарангул В.І. Бюджетне стимулювання регіонального розвитку в Україні [Текст] : автореферат ... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / В. І. Тарангул. — Чернігів : Чернігівський нац. технологічний ун-т, 2015. — 21 с.

33. Теоретико-методологічні засади управління фінансами урбанізованого простору на місцевому рівні = Теоретико-методологічні засади узгодження фінансових інтересів суб'єктів соціального партнерства на

місцевому рівні: звіт про НДР (проміжний) / Кер. К.В. Ілляшенко. - Суми: СумДУ, 2013. - 33 с.

34. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 рік . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik>

35. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах ефективного природокористування. Розробка практичних рекомендацій до забезпечення ефективного регіонального природокористування шляхом удосконалення процесу його фінансового забезпечення: звіт про НДР (проміжний)/ Кер.: В.М.Боронос. – Суми: СумДУ, 2017. – 69 с.

36. Чала Н.Д. Бюджетна система [Текст]: навч. посіб. / Н. Д. Чала, Л. В. Лазоренко. — К. : Знання, 2010. — 223 с. + Гриф МОН.

37. Шапоренко О. О. Підвищення ефективності видатків державного бюджету в умовах реформ / О.О. Шапоренко, К. В.Павлюк // наукові праці НДФІ. – 2016. - №4 (77). – С.15-31.

38. Ярошевич Н.Б. Бюджетна система: практикум [Текст]: навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич, І. Ю. Кондрат, А. І. Якимів. — Львів : Новий Світ-2000, 2019. — 400 с.

39. Ященко Л.О. Прогнозування державного боргу на основі доходів та видатків державного бюджету України / Л.О. Ященко // Статистика України. – 2014. – № 2. – С. 14-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2014_2_4.